

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ (НА ПРИКЛАДІ КУРСУ «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ, 7 КЛАС»)

Петро Мороз,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-6776-9186>

 pmoroz@ukr.net

Ірина Мороз,

науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-7076-1038>

 imoroz1976@ukr.net

У статті розкриваються особливості дослідницького підходу до вивчення історії повсякденності на прикладі шкільного курсу всесвітньої історії для 7 класу. Стаття містить огляд наукових праць, присвячених як дослідженню історії повсякденності, так і методиці її викладання на уроках історії.

На думку авторів, інтеграція історії повсякденності в освітній процес дає змогу учням не лише вивчати події минулого, але й занурюватися у повсякденне життя людей різних епох: їхній побут, традиції та систему цінностей. Зазначено, що такий підхід сприяє формуванню в учнів більш глибокого й багатомірного сприйняття історії, розвиває в них навички критичного мислення та здатність аналізувати історичні процеси через призму досвіду пересічних людей.

Найбільш ефективним методом вивчення історії повсякденності визнано дослідницький підхід, який активізує участь учнів у процесі пізнання минулого, розвиває в них навички самостійного пошуку та аналітичного опрацювання інформації. Автори також наголошують на важливості врахування особливостей розвитку сучасних учнів, які належать до цифрового покоління. Акцентовано, що використання візуальних джерел, цифрових інструментів та інтерактивних методик сприяє підвищенню зацікавленості учнів та стимулює їх до діалогу й співпраці.

Запропонована авторами класифікація дослідницьких завдань має на меті урізноманітнити освітній процес, охопити різні аспекти історії повсякденності й підходи до їх вивчення. На прикладі курсу «Всесвітня історія, 7 клас» наведено зразки дослідницьких завдань різного

типу, які можуть бути використані в освітньому процесі. Зазначено, що запропоновані види дослідницьких завдань дадуть змогу учням досліджувати історію повсякденності в цікавому форматі, зокрема, інтерактивному, що сприятиме підвищенню ефективності навчання.

Наголошується, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми, а перспективи подальших розвідок пов'язані з розробленням методики використання цифрових інструментів та ресурсів під час вивчення історії повсякденності в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: історія повсякденності; дослідницький підхід; дослідницькі завдання; цифрові інструменти та ресурси, шкільний курс всесвітньої історії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Тривалий час повсякденне життя пересічної людини залишалося поза увагою історичної науки. Історія розглядалася крізь призму політичних і соціально-економічних процесів. Відповідно автори шкільних підручників історії орієнтувалися переважно на макроісторію, тобто висвітлення визначних подій та явищ, діяльності видатних особистостей, взаємовідносин різноманітних спільнот (соціальних, етнічних, релігійних тощо). Як наслідок – у школі вивчали «історію без людини та її повсякдення», а в шкільних підручниках та освітніх програмах домінували такі поняття як «соціально-економічний розвиток», «соціальне середовище», «верства». За такого підходу проста людина постає безликим учасником певних історичних подій та явищ (Алешкевич, 2017).

Нині історія повсякденності з екзотичного (модного) напряму поступово перетворилася на один із провідних напрямів сучасної української історіографії і має помітне місце в освітніх програмах та шкільних підручниках історії. На думку О. Коляструк, будь-яка сфера людської життєдіяльності (висока політика і дипломатія, торгівля й економіка, мистецтво і мода, релігія і освіта, воєнна справа й етнічна культура) невіддільна від щодення. Дослідниця стверджує, що саме у проявах повсякдення фокусується і відбивається строката сукупність суспільних стосунків, які існують у суспільстві в певний час (Коляструк, 2008, с. 122). За допомогою вивчення історії повсякденності можна більш об'єктивно й детально реконструювати минуле людства і відповідно уникнути спрощеного схематичного ставлення до минулого.

Утім у навчальних програмах та на сторінках шкільних підручників й досі домінують політична та соціально-економічна складові історії, а особливості повсякденного життя в різні історичні періоди висвітлюються недостатньо. Як зазначає український дослідник О. Удод, домінування політичної та економічної історії в освітніх програмах та підручниках сприяє державоцентризму і сприйняттю людини як пасивного учасника історичних подій. Такі підходи, на його думку, залишають на узбіччі історичної науки пересічну людину та її повсякдення (Удод, 2010а). Усе вище зазначене актуалізує дослідження історії повсякденності та методики її викладання в закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається у статті та означення аспектів загальної проблеми, яким присвячується стаття. Українськими іс-

ториками за останні два десятиріччя накопичений значний фактографічний матеріал з історії повсякденності, що відбилося у низці спеціальних наукових публікацій (Я. Алешкевич, Я. Верменич, О. Кісь, О. Коляструк, С. Кульчицький, О. Лисенко, І. Пятницькова, А. Шауренко, О. Удод та ін.). Зокрема, з 2010 р. в Інституті історії НАН України започаткована серія колективних монографічних видань під назвою «З історії повсякденного життя в Україні». Статті з історичної антропології й історії повсякденності регулярно публікуються в різних часописах, таких як «Соціум. Альманах соціальної історії», «Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика», «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність», «*Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей*» та інших.

Порівняно з академічною наукою освіта в Україні, на думку дослідників, виявилася більш відкритою до впровадження новітніх методологічних підходів і методик ще з середини 1990-х років. Особливий поштовх до модернізації історичної освіти дала співпраця України з Радою Європи (з 1995 р.), що сприяло оновленню змісту шкільних програм. Основними напрямками цих змін стали: перехід від домінування політичної та економічної історії до соціальної та «люднознавчої» історії; підвищення ролі пересічної людини в історичних процесах; включення в навчальні програми історії повсякденності, а також вивчення життя різних соціальних груп, таких як жінки, діти, національні меншини та емігранти (Удод, 2010b).

Аналіз праць з методики викладання історії в закладах загальної середньої освіти засвідчив певне зацікавлення дослідників проблематикою мікроісторії, зокрема історії повсякденності. Методичні аспекти викладання історії повсякденності в закладах загальної середньої освіти досліджували такі науковці, як К. Баханов, О. Пометун, Ю. Малієнко, О. Удод, О. Святокум, О. Мокрогуз, А. Федчиняк та інші. У своїй попередній статті ми зосередили увагу на особливостях інтегрування історії повсякденності у шкільний курс історії на засадах дослідницького підходу. Нами було визначено, що інтегрування історії повсякденності у шкільний курс історії має відбуватися комплексно, тобто одночасно на трьох рівнях: змісту (контент орієнтована інтеграція), діяльності (діяльнісна інтеграція) та смислів і цінностей (ціннісно-смилова інтеграція).

У контексті нашої статті цінним є дисертаційне дослідження А. Федчиняка «Методичні засади вивчення історії повсякденності в 8–9 класах загальноосвітніх шкіл», яке було захищене в Інституті педагогіки в 2011 році. Вченим розкрито основні аспекти вивчення історії повсякденності як складової змісту шкільної історичної освіти; висвітлено методичні вимоги до відбору змісту матеріалу з історії повсякденності, що впливають з аналізу навчальних програм та підручників з історії; встановлено принципи організації вивчення історії повсякденності в загальноосвітній школі (Федчиняк, 2011).

Особливий внесок у розвиток методики вивчення історії повсякденного життя зробила Асоціація викладачів історії «Нова доба», яка ініціювала низку освітніх проєктів, орієнтованих на вивчення історії через призму повсякденного досвіду. Серед таких проєктів були «Повсякденне життя моєї сім'ї на тлі історичної епохи», «Історія міграцій», «Історія епохи очима людини» та інші (Мороз & Мороз, 2023а).

Отже, аналіз наукових публікацій свідчить про поступове визнання значущості висвітлення історії повсякденності в шкільних підручниках та навчальних програмах

та необхідності подальшого вдосконалення методики її викладання. Вивчення історії повсякденності відкриває нові можливості для формування в учнів більш цілісного й багатогранного розуміння історії, що сприяє розвитку критичного мислення та здатності до аналізу історичних процесів крізь призму індивідуального досвіду. Усе вищезазначене свідчить про актуальність нашого дослідження.

Мета статті – розкрити особливості реалізації дослідницького підходу під час вивчення історії повсякденності (на прикладі курсу «Всесвітня історія, 7 клас»).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Повсякденність, на думку дослідників, є продуктом тривалого історичного розвитку. Вона складається природним шляхом відбору найбільш прийнятних норм, правил, звичок, традицій та предметно-речового забезпечення (Головко, 2007, с. 15). Тому у різні історичні епохи повсякденність відрізнялась не тільки рівнем розвитку матеріальної культури, техніки, технології, але і суб'єктивним відчуттям часу (Головко, 2007, с. 15).

Під повсякденністю ми розуміємо сукупність звичних, щоденних реалій, дій, практик і взаємодій людей у рамках їхнього буденного життя. Вона охоплює різні аспекти людського існування: 1) трудову (праця (професійна діяльність), навчання); 2) дозвілєво-відпочинкову (читання, відвідування театрів, цирку, кіно, музеїв, виставок; заняття спортом, іграми; розваги, свята, традиції, звичаї, урочистості, мандрівки); 3) репродуктивно-забезпечувальну (харчування, охорона здоров'я, торгівля, транспорт, одяг, мода, житло, побут); 4) приватно-родинну (сім'я, родина, кохання, шлюб, виховання дітей, домашнє життя); 5) комунікативно-громадську (громадські зв'язки, дружба, об'єднання, засоби комунікації) (Коляструк, 2009а). Ці аспекти повсякденного життя, хоча й умовно розмежовані, тісно переплітаються між собою, створюючи складну систему взаємодій, яка відображає культурні, соціальні та економічні реалії епохи. Важливим є те, що саме через аналіз джерел інформації можна простежити не лише матеріальні умови життя, але й культурні, моральні й психологічні особливості суспільства. Наприклад, дослідження трудової сфери відкриває доступ до розуміння економічної структури суспільства та його ставлення до праці й освіти, тоді як аналіз дозволила відображає рівень культурного розвитку та доступ до культурних ресурсів у різні періоди. Отже, історія повсякденності має міждисциплінарний зв'язок із такими науками, як антропологія, культурологія, етнологія, соціологія, психологія тощо.

Найбільш доцільним під час вивчення історії повсякденності, на нашу думку, є дослідницький підхід, оскільки він дозволяє учням активно залучатися до процесу пізнання минулого, формувати в них навички самостійного пошуку та аналізу інформації. На відміну від традиційного підходу, який передбачає засвоєння фактів і подій, дослідницький підхід стимулює критичне мислення, про те, як історичні події впливали на життя пересічних людей. Це сприяє кращому розумінню історичних процесів через призму людського досвіду та емоцій, а також допомагає уникнути спрощеного погляду на історію як сукупність дат і подій (Мороз & Мороз, 2023а).

Основною дидактичною одиницею в процесі дослідницького навчання історії є дослідницьке завдання. Під дослідницьким завданням ми розуміємо тип навчального

завдання, що характеризується новизною для учня і наявністю навчальної проблеми, яку він повинен самостійно або частково самостійно (за допомогою вчителя) розв'язати (Мороз & Мороз, 2023b). Основною метою використання дослідницьких завдань під час вивчення історії повсякденності є розвиток компетентностей учнів, їх аналітичного/критичного мислення, історичної емпатії та уваги, практичних навичок, які дають змогу учням самостійно здобувати нові знання з історії, оцінювати історичні події, процеси, факти та явища з урахуванням різних контекстів (Мороз & Мороз, 2024).

У конструюванні дослідницьких з історії повсякденності необхідно враховувати особливості розвитку сучасних дітей, які належать до цифрового покоління. Ефективним засобом залучення таких дітей до вивчення історії повсякденності є використання цифрових інструментів та ресурсів, методів активного навчання, які стимулюють залучення до діалогу, дискусії та співпраці. Застосування візуальних засобів допомагає зробити навчальний матеріал більш доступним та зрозумілим для дітей, оскільки вони звикли до візуального способу сприйняття інформації (Мороз & Мороз, 2023b).

Дослідження історії повсякденності можна організувати у формі групової роботи, у процесі якої діти спільно досліджують та обговорюють різні аспекти повсякденного життя. Це дає змогу учням взаємодіяти, обмінюватися ідеями та спостереженнями, розвивати навички співпраці та комунікації (Мороз & Мороз, 2023a).

Наведемо зразки дослідницьких завдань різного типу на прикладі курсу «Всесвітня історія, 7 клас», які можна використати в освітньому процесі.

1. Завдання на реконструкцію та опис повсякденного життя:

1. Працюємо в групі! За допомогою QR-коду або посилання ознайомтеся з 3-D реконструкціями середньовічних замків. Підготуйте розповідь/презентацію про уявну подорож до одного з них. Висловіть припущення, як проходило повсякденне життя у феодальному замку. Використовуйте в розповіді діалоги, виражайте емоції упродовж демонстрації особливостей замку та середовища навколо нього.

Для допитливих!
3-D реконструкції середньовічних замків
<http://bit.ly/378x8N2>

2. Дослідницьке завдання «Середньовічні міста» Поділіться на 5 малих груп. Розгляньте за допомогою QR-кодів або покликань 3D-реконструкції середньовічних міст. Кожна група досліджує одне із середньовічних міст (на вибір). Підготуйте опис уявної екскурсії обраним містом. Визначте особливості його забудови. Які, на вашу думку, особливості забудови середньовічних міст вразять красою ваших екскурсантів, а які навпаки — не сподобаються?

3D-реконструкції середньовічних міст
<http://bit.ly/2EU9Nm5>,
<http://bit.ly/3OYb2Wh>

2. Завдання на аналіз декількох джерел інформації

1. Працюємо в групі! Чи ви готові зануритися в історичний світ кулінарії та покуштувати середньовічні страви? Якщо так, то уявімо, що ви - відомі кулінарні дослідники. За допомогою додаткових джерел інформації і QR-коду віднайдіть рецепт середньовічної страви будь-якої країни. Можливо, ви відкриєте для себе щось нове й захопите, спробувавши вигадати свій власний середньовічний рецепт! Скористайтесь лише тогочасними продуктами.

Цікаві факти зі світу середньовічної кулінарії
<https://bit.ly/3KFS5Ff>

Рис. 1.

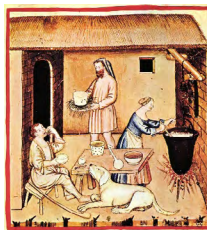

Рис. 2.

Рис. 3.

1. Фото їжі епохи Середньовіччя з фестивалю історичної реконструкції у Польщі
2. Приготування і подавання сиру. Середньовічний малюнок XV ст.
3. Мобільна піч для випікання пирогів, XV ст. Книжкова мініатюра

2. Проаналізуйте уривок з твору «Германія» Корнелія Тацита про життя та побут германців (I ст.). На основі тексту та наведених ілюстрацій дослідіть, у яких умовах жили германці?

Підготуйте реконструкцію/ пригодницьку ситуацію/комікс-сторінку про один день з повсякденного життя германців. Використовуйте діалоги, емоції, деталі одягу та особливості середовища.

Уривок з твору «Германія» Корнелія Тацита про життя та побут германців (I ст.)
<http://surl.li/iurnjy>

3. Завдання на персоніфікацію та драматизацію:

1. Працюємо в парі! Використовуючи декілька джерел, підготуйте розповідь/п'єску/ живу картинку про повсякденне життя середньовічної людини, яка в пошуку кращої долі змушена переселитися на нові землі. Як ви гадаєте, які пригоди очікували переселенців у дорозі? Поміркуйте, що змушувало середньовічну людину перебувати в постійному пошуку кращого життя на нових територіях.

Група мандрівників діляться хлібом та напоями. Середньовічний малюнок

2. Працюємо в групі. Підготуйте в групах короткі сценки (пригодницькі ситуації) про повсякденне життя та заняття лицарства. Використовуйте діалоги, емоції, деталі одягу та середовища.

Панна допомагає лицарю вдягнути обладунки. Середньовічна мініатюра

4. Інтерактивні завдання з використанням цифрових технологій та ресурсів:

Дослідницьке завдання «День із життя в Константинополі».

Уявіть себе мешканцем Константинополя в часи розквіту Візантійської імперії. Опишіть свій день: чим займаєтеся, що їсте, з ким спілкуєтеся. Відвідайте ринок. Дослідіть, які товари представлені на прилавках? Які можна зробити висновки про зв'язки Візантії з іншими країнами на основі ваших досліджень?

Які емоції викликає у вас життя в такому великому та багатому місті? Як буденне життя мешканців відображає велич і розквіт Візантійської імперії?

Для допомоги використовуйте QR-код або посилання <http://bit.ly/37FbW1s> на історичні джерела та 3D-реконструкції Константинополя.

Практичне завдання «Інтерв'ю з історичним діячем: відкриваємо таємниці через ШІ»

Уявіть, що ви журналісти, які мають провести інтерв'ю з Хлодвігом або Карлом Великим, використовуючи можливості штучного інтелекту, наприклад ChatGPT.

Підготуйте 5–7 запитань для інтерв'ю зі штучним інтелектом, щоб дізнатися цікаві факти з повсякденного життя обраного історичного діяча. Наприклад, ви можете запитати про його родину, улюблені заняття, якими були його будні, місце і час відпочинку, мотиви його рішень тощо. Проведіть інтерв'ю за допомогою ШІ.

На основі інтерв'ю інтерв'ю напишіть короткий репортаж. Зазначте, чи змінилися ваші уявлення про цього історичного діяча після спілкування з ним. Чи дізналися ви щось нове, чим подивовані?

5. Завдання на порівняння минулого з сучасним:

1. Працюємо в парі! Складіть діалог між жителем/жителькою середньовічного міста та сучасним мешканцем/мешканкою, у якому вони обговорюють роль і значення міста в різні історичні періоди. Порівняйте середньовічне місто із сучасним містом за такими пунктами: площа, населення, інфраструктура, санітарні умови, розваги. Що в них спільного, а що відмінного?

2. Працюємо в групі! Уявіть себе в ролі історичних журналістів. Оберіть один із середньовічних цехів (наприклад, гончарний, ковальський, кравецький, пекарський). Проведіть «інтерв'ю» з майстром цеху, підмайстром та учнем. Поставте їм запитання про їх робочий день, умови праці в цеху, обов'язки та їх власні думки щодо роботи в середньовічному цеху. Використайте додаткові джерела інформації (підручники, ілюстрації, інтернет-ресурси). На основі отриманих відповідей складіть репортаж про типовий день у середньовічному цеху. Знайдіть схожі та відмінні риси у професіях сьогодення і порівняйте умови праці та обов'язки з сучасними фахівцями.

Така класифікація дослідницьких завдань дасть змогу урізноманітнити освітній процес, враховувати різні аспекти історії повсякденності й підходи до їх вивчення. Виконуючи такі завдання, учні досліджуватимуть історію повсякденності в інтерактивному цікавому форматі, що сприятиме підвищенню ефективності навчання.

Утім варто враховувати, що повсякденність – це лише один ракурс розгляду історії суспільства та історії окремої людини, який не дає всебічної інформації для розуміння динаміки людства. Інколи, як зазначає О. Удод, макроісторія може сказати про суть повсякденного життя набагато більше і об'єктивніше, ніж самі деталі повсякдення, його структура (Удод, 2006, с. 386). Тому під час вивчення повсякденності доцільно поєднувати методи мікро- і макрорівнів соціального дослідження (Федчиняк, 2011).

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок в обраному напрямі. Отже, аналіз наукових публікацій та освітньої практики засвідчив актуальність дослідження історії повсякденності та методики її викладання в закладах загальної середньої освіти. Інтеграція історії повсякденності в освітній процес дає змогу учням не

лише вивчати події минулого, але й занурюватися в буденне життя звичайних людей: їхній побут, традиції, звички, систему суспільних цінностей.

Найбільш ефективним підходом до вивчення історії повсякденності, на нашу думку, є дослідницький, оскільки він сприяє активній участі учнів у процесі пізнання минулого, розвитку навичок самостійного пошуку та аналітичного опрацювання інформації. Упродовж розроблення дослідницьких завдань авторам підручників та вчителям варто враховувати особливості розвитку дітей цифрового покоління, зокрема використовувати засоби візуалізації, цифрові інструменти та ресурси, методи активного навчання, які стимулюватимуть комунікативну взаємодію та співпрацю.

Залучення різноманітних джерел інформації, які висвітлюють повсякденне життя епохи, дає змогу учням побачити історію як складний і багатовимірний процес, у якому переплітаються політичні, соціальні та культурні чинники. Такий підхід допомагає їм зрозуміти, що історія – це не лише набір фактів і подій, а й реальні життєві історії, які формують суспільство. Це, своєю чергою, формує в учнів навички критичного мислення, які є необхідними в сучасному світі, де інформаційний потік потребує уважного й аналітичного підходу.

Вивчення історії повсякденності сприяє формуванню в учнів цілісної картини минулого, не лише з хронологічними фактами та подіями, але й соціальною динамікою, взаємовідносинами між людьми, індивідуальними переживаннями і повсякденними реаліями різних історичних епох.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективи подальших розвідок пов'язані з розробленням методики використання цифрових інструментів та ресурсів під час вивчення історії повсякденності в закладах загальної середньої освіти.

Використані джерела:

- Алешкевич, Я. А. (2017). Теоретико-методологічні засади дослідження історії повсякденності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 2 (37), 139–143. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuiist_2017_2_32
- Бродель, Ф. (1995). *Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст.: Т. 1. Струкутури повсякденності : можливе і неможливе*. Київ: Основи.
- Головко, О. (2007). «Риба та м'ясо» історії повсякденності: теоретичні засади напряму. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наук. пр.* (с. 87–101). НУ НАНУ.
- Кісь, О. (2006). Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна Модерна*, 11, 7–24.
- Кояструк, О. (2008). *Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти*. Харків: Курсор.
- Кояструк, О. (2009а). Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя. У *Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)* (Ч. 1, с. 55–46). Інститут історії України НАН України.

- Коляструк, О. (2009b). Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*, 15 (1), 46–56. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15(1)_6)
- Коляструк, О. (2009c). Предмет історії повсякденності: проблема постановки й окресленості в сучасній гуманітаристиці. У *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. (15-те вид., с. 170–173). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2009_15_37
- Лисенко, О. (2010a). Історія повсякденності як галузь наукового знання. (Повсякденна історія війни: методологічні нотатки). *Сторінки воєнної історії України: Збірник наукових статей*, 13, 8–22.
- Лисенко, О. (2010b). Історія повсякденності як галузь наукового знання. (Повсякденна історія війни: методологічні нотатки). У *Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали Всеукраїнська наукова конференція (14–15 травня 2010 р., с. 11–19)*.
- Малієнко, Ю. Б. (2005). Проблеми вивчення повсякденності на уроках історії середніх віків. На прикладі теми «Населення, природа і матеріальний світ європейського середньовіччя». *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*, 1, 44–48.
- Мороз, П., & Мороз, І. (2018). *Дослідниця діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник*. Київ: КОНВІ ПРИНТ.
- Мороз, П., & Мороз, І. (2023a). Інтегрування історії повсякденності у шкільний курс історії: дослідницький аспект. *Проблеми сучасного підручника*, 30, 86–101. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736193/>
- Мороз, П., & Мороз, І. (2023b). Особливості розроблення дослідницьких завдань з історії для учнів базової школи. У *Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference* (с. 206–207). FOP Marenichenko V.V. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735202/>
- Мороз, П., & Мороз, І. (2024). *Практика інтегрованого навчання учнів історії у 5–6 класах: методичні рекомендації*. Київ: Освіта. <https://lib.iitta.gov.ua/740428/>
- Мороз, П. В. (2019). *Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс): підручник для 6-го класу закладів загальної середньої освіти*. Київ: Педагогічна думка.
- Пятницькова, І. В. (2017). Вивчення історії повсякденності в сучасній українській історіографії. У *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015–2016 рр. (15–18 травня 2017 р.)* (Т. 1, с. 78–80). Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Удод, О. А. (2006). Повсякденне життя киян в умовах окупації (вересень 1941 – листопад 1943): питання методології та історіографії. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвідомчий збірник наукових праць*, 15, 384–391.
- Удод, О. А. (2010a). Історія повсякденності: питання методології та історіографії. У *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)* (Кн. 1, ч. 1–2, с. 17–39). Інститут історії України НАН України.
- Удод, О. А. (2010b). Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії. *Краєзнавство*, 3, 6–9.

Федчиняк, А. О. (2011). *Методичні засади вивчення історії повсякденності в 8–9 класах загальноосвітніх шкіл*. Неопублікована дисертація кандидата педагогічних наук. Інститут педагогіки НАПН України.

Шауренко, А. В. (2017). Історія повсякденності: від європейського досвіду до вітчизняних практик. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 49, 199–202.

References

Aleshkevych, Ya. A. (2017). Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia istorii povsiakdennosti. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seria: Istorii*, 2 (37), 139–143. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuust_2017_2_32 (in Ukrainian).

Brodel, F. (1995). *Materialna tsyvilizatsiia, ekonomika i kapitalizm. KhV–KhVIII st.: T. 1. Struktury povsiakdennosti : mozhlyve i nemozhlyve*. Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian).

Fedchyniak, A. O. (2011). *Metodychni zasady vyvchennia istorii povsiakdennosti v 8–9 klasakh zahalnoosvitnikh shkyl*. Neopublikovana dysertatsiia kandydata pedahohichnykh nauk. Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. (in Ukrainian).

Holovo, O. (2007). «Ryba ta miaso» istorii povsiakdennosti: teoretychni zasady napriam. In *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. Mizhvidomchyi zbirnyk nauk. pr.* (pp. 87–101). NU NANU. (in Ukrainian).

Kis, O. (2006). Usna istoriia: stanovlennia, problematyka, metodolohichni zasady. *Ukraina Moderna*, 11, 7–24. (in Ukrainian).

Koliastruk, O. (2008). *Istoriia povsiakdennosti yak obiekt istorychnoho doslidzhennia: istoriohrafichni i metodolohichni aspekty*. Kharkiv: Kursor. (in Ukrainian).

Koliastruk, O. (2009a). Teoretyko-metodolohichni aspekty vyvchennia povsiakdennoho zhyttia. In *Narysy povsiakdennoho zhyttia radianskoi Ukrainy v dobu nepu (1921–1928 rr.)* (Ch. 1, pp. 55–46). Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. (in Ukrainian).

Koliastruk, O. (2009b). Poniattia povsiakdennosti v suchasni naukovi humanitarystytsi. *Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka*, 15 (1), 46–56. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15(1)_6) (in Ukrainian).

Koliastruk, O. (2009c). Predmet istorii povsiakdennosti: problema postanovky y okreslenosti v suchasni humanitarystytsi. In *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seria: Istorii* (15th ed., pp. 170–173). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2009_15_37 (in Ukrainian).

Lysenko, O. (2010a). Istoriia povsiakdennosti yak haluz naukovoho znannia. (Povsiakdenna istoriia viiny: metodolohichni notatky). *Storinky voiennoi istorii Ukrainy: Zbirnyk naukovykh statei*, 13, 8–22. (in Ukrainian).

Lysenko, O. (2010b). Istoriia povsiakdennosti yak haluz naukovoho znannia. (Povsiakdenna istoriia viiny: metodolohichni notatky). In *Istoriia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainska naukova konferentsiia* (May 14–15, 2010, pp. 11–19). (in Ukrainian).

Maliienko, Yu. B. (2005). Problemy vyvchennia povsiakdennosti na urokakh istorii serednikh vikiv. Na prykladi temy «Naselennia, pryroda i materialnyi svit yevropeiskoho serednovichchia». *Istoriia v serednikh i vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy*, 1, 44–48. (in Ukrainian).

- Moroz, P. V. (2019). *Vsesvitnia istoriia. Istoriia Ukrainy (intehrovanyi kurs): pidruchnyk dlia 6-ho klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity*. Kyiv: Pedahohichna dumka. (in Ukrainian).
- Moroz, P., & Moroz, I. (2018). *Doslidnytska diialnist uchniv u protsesi navchannia vsesvitnoi istorii v osnovnii shkoli: metodychni posibnyk*. Kyiv: KONVI PRINT. (in Ukrainian).
- Moroz, P., & Moroz, I. (2023a). Intehruvannia istorii povsiakdennosti u shkilnyi kurs istorii: doslidnytskyi aspekt. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 30, 86–101. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736193/> (in Ukrainian).
- Moroz, P., & Moroz, I. (2023b). Osoblyvosti rozroblennia doslidnytskykh zavdan z istorii dlia uchniv bazovoi shkoly. In *Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference* (pp. 206–207). FOP Marenichenko V.V. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735202/> (in Ukrainian).
- Moroz, P., & Moroz, I. (2024). *Praktyka intehrovanoho navchannia uchniv istorii u 5–6 klasakh: metodychni rekomendatsii*. Kyiv: Osvita. <https://lib.iitta.gov.ua/740428/> (in Ukrainian).
- Piatnytskova, I. V. (2017). Vyvchennia istorii povsiakdennosti v suchasni ukrainiskii istoriohrafii. In *Materialy naukovoї konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu, naukovykh pratsivnykiv i zdobuvachiv naukovoho stupenia za pidsumkamy nauково-doslidnoi roboty za period 2015–2016 rr.* (May, 2017, T. 1, pp. 78–80). Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa. (in Ukrainian).
- Shaurenko, A. V. (2017). Istoriia povsiakdennosti: vid yevropeiskoho dosvidu do vitchyznianykh praktyk. Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, 49, 199–202. (in Ukrainian).
- Udod, O. A. (2006). Povsiakdenne zhyttia kyian v umovakh okupatsii (veresen 1941 – lystopad 1943): pytannia metodolohii ta istoriohrafii. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats*, 15, 384–391. (in Ukrainian).
- Udod, O. A. (2010a). Istoriia povsiakdennosti: pytannia metodolohii ta istoriohrafii. In *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.)* (Vol. 1, Parts 1–2, pp. 17–39). Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. (in Ukrainian).
- Udod, O. A. (2010b). Istoriia povsiakdennosti yak providnyi napriam ukrainiskoi istoriohrafii. *Kraieznavstvo*, 3, 6–9. (in Ukrainian).

Petro Moroz, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher at the Department of Social Science Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Iryna Moroz, Researcher at the Department of Social Science Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

RESEARCH APPROACH TO STUDYING THE HISTORY OF EVERYDAY (ON THE EXAMPLE OF THE COURSE "WORLD HISTORY, 7TH GRADE")

The article reveals the peculiarities of the research approach to the study of the history of everyday life on the example of the school course of world history for 7th grade. The article contains an overview of scientific works on the study of the history of everyday life and the method of teaching it in history lessons.

According to the authors, the integration of the history of everyday life into the educational process allows students not only to study the events of the past, but also to immerse themselves in the daily lives of people of different eras: their life, traditions and a system of values. It is noted that this approach contributes to the formation of students in a deeper and more multidimensional perception of history, develops in them the skills of critical thinking and the ability to analyze historical processes through the lens of experience of ordinary people.

The most effective method of studying the history of everyday life is a research approach that activates students' participation in the process of knowing the past, develops in them skills of self-search and analytical processing of information. The authors also emphasize the importance of taking into account the features of the development of modern students belonging to the digital generation. It is emphasized that the use of visual sources, digital tools and interactive techniques helps to increase students' interest and stimulates them in dialogue and cooperation.

The classification of research tasks proposed by authors aims to diversify the educational process, cover different aspects of everyday history and approaches to their study. The example of "World History, Grade 7" course shows samples of different types of research tasks that can be used in the educational process. It is noted that the proposed types of research tasks will allow students to explore the history of everyday life in an interesting format, in particular, interactive, which will increase the effectiveness of learning.

It is emphasized that the study does not exhaust all aspects of the problem under consideration, and the prospects of further exploration are related to the development of the method of using digital tools and resources in the study of the history of everyday life in general secondary education institutions.

Keywords: history of everyday life; research approach; research tasks; digital tools and resources; school history.